

Kandidatnummer 11

Eksamensbesvarelse Vitenskapsteori, forskningsmetode og forskningsetikk.

Høgskolen i Sørøst-Norge
Fakultet for Helse og Sosialvitenskap
Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag
Emnekode: 981-E4
<http://www.usn.no>

© 2017 kandidatnummer 11

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	4
2	Sentrale vitenskapsteoretiske og forskningsetiske krav og samfunnsvitenskapelige metoder	5
2.1	Sentrale krav til vitenskapsteori.....	5
2.1.1	Datakvalitet	6
2.1.2	Reliabilitet.....	6
2.1.3	Validitet	7
2.1.4	Intersubjektivitet.....	7
2.2	Sentrale krav til forskningsetikk	8
2.2.1	Forskningsetiske retningslinjer.....	8
2.3	Metoder innen samfunnsvitenskapelig forskning.....	9
2.3.1	Kvantitative metoder	9
2.3.2	Kvalitative metoder	10
2.3.3	Styrker, svakheter og metodetriangulering.....	10
3	Forskningens betydning i samfunnet.....	12
3.1	Forskningsresultater er ikke objektive.....	12
3.2	Kjøpt og betalt forskning av industri og myndigheter	13
3.3	Manglende forskningsformidling	14
3.4	Forskningens motmæle til «alternative fakta»?	15
4	Oppsummering.....	17
5	Litteraturliste	18

1 Innledning

«Forskning er søken etter ny og bedre innsikt. Det er en systematisk og sosialt organisert virksomhet styrt av ulike normer og verdier. Vitenskapens viktigste forpliktelse er idealet om å søke sannhet. Samtidig er det slik at forskningen aldri har noen garanti for å nå dette målet. De fleste konklusjoner er foreløpige og begrensede.» (NESH, 2016, s. 9).

I denne oppgaven vil jeg først gjøre rede for sentrale vitenskapeteoretiske og forskningsetiske krav og begrunne hvorfor det er nødvendig med disse. Senere i oppgaven vil jeg referere tilbake til disse når vi ser på forskningens betydning i samfunnet. Videre vil jeg se på grunnleggende metoder innen samfunnsvitenskapelig forskning og ta for meg styrker og svakheter ved disse og hvordan de kan utfylle hverandre gjennom metodetriangulering.

I siste del av oppgaven vil jeg drøfte forskningens betydning i samfunnet gjennom å se på upubliserte resultater fra Forskningsrådets undersøkelse om menneskers tillit til forskning og formidling av vitenskapelige resultateter. Der vil jeg trekke frem momenter fra vitenskapelig metode og de forskningsetiske retningslinjene jeg tidligere har gjort rede for.

2 Sentrale vitenskapsteoretiske og forskningsetiske krav og samfunnsvitenskapelige metoder

Hva er målet til forskningen og hvilken oppgave har den? Å kunne ha rett og argumentere for en sannhet i en debatt må sies å ligge oss nært i et samfunnsmessig perspektiv, men hva som er sant og rett kan sies å være vanskelig å definere når vi har fått begreper som «alternative fakta». Å ha en forståelse for vitenskapelige metoder må være viktig når det kan ha stor betydning for utfall i tildeling av midler, faglig retning på arbeidsplassen eller samfunnsmessig utvikling/avvikling av offentlige tjenester. I slike debatter prøver parter å argumentere for sitt syn og definere sine sannheter av en gitt situasjon. Da rettes ofte blikket mot fakta og vitenskapen.

Gjennom det moderne samfunnets oppvekst fra 1900-tallet har positivismen stått sterkt (Befring, 2007, s. 227; Grønmo, 2016, s. 28). Et syn på at vitenskapelige teorier skal ha sitt utspring i objektive, og systematiske undersøkelser der forskeren registrerer det som kan observeres og måles. På 1960-70 tallet førte dette til en positivismedebatt der en innen samfunnsvitenskapen argumenterte med at virkeligheten i samfunnet er så kompleks og fragmentert, samtidig som mennesket i seg selv også kan opptre såpass urasjonelt, at det er vanskelig å angi en gitt sannhet eller fakta (Befring, 2007, s. 227; Grønmo, 2016, s. 28). Gjennom denne debatten fikk vi samfunnsvitenskapens utvikling frem til slik den står i dag der det forsøkes å drive forskning som skaper forståelsesmodeller, fakta og verdier som er kontekstuelle (Grønmo, 2016, s. 31). Videre i denne oppgaven vil jeg gjøre rede for sentrale krav til vitenskapsteori, med vekt på den samfunnsvitenskapelige retningen, samt se på de forskningsetiske kravene som følger. Så vil jeg vise til flere eksempler på samfunnsvitenskapelige metoder og se på styrker og svakheter ved disse.

2.1 Sentrale krav til vitenskapsteori

I innledningen ser vi at der kan være vanskelig å skulle definere fakta og gitte sannheter i samfunnet vi lever i. Likevel har vi noen sentrale krav til vitenskapen som hjelper oss på veien til å bygge teorier og skape nye forståelsesmodeller av samfunnet.

2.1.1 Datakvalitet

Grunnlaget for å undersøke samfunnsmessige forhold ligger ikke kun i ren teori, men må også ha sitt grunnlag i empiriske undersøkelser (Grønmo, 2016, s. 43), eller det vi kan kalle «data». Datagrunnlaget man legger til grunn for å belyse en problemstilling må således inneholde en viss kvalitet. Disse kravene kan ikke være absolutte, men må alltid sees opp mot hvilken problemstilling man skal se nærmere på (Grønmo, 2016, s. 237-238). Forskeren kan øke kvaliteten av datamaterialet sitt ved å blant annet være åpen om hvordan dataene er samlet inn, og at dataene er hentet inn for å belyse den aktuelle problemstillingen man jobber med. Sistnevnte henger tett sammen med validitetsbegrepet som vi skal se på senere. Videre må datainnsamlingen bygge på tidligere forskning på området slik at man har en argumentasjon for hvorfor man har valgt den datainnsamlingsmetoden en har valgt (Grønmo, 2016, s. 238). Grønmo (2016) hevder videre at det er krav til systematikk og forsvarlighet som må følges og beskrives for å øke kvaliteten på datagrunnlaget en baserer sitt arbeid på. Videre kan vi se på de vitenskapelige kravene om reliabilitet og validitet når det kommer til datagrunnlaget.

2.1.2 Reliabilitet

Reliabilitet sier generelt noe om graden av samsvar mellom data som er innhentet om et bestemt fenomen (Grønmo, 2016, s. 242). En annen måte å beskrive begrepet reliabilitet er at vi ser etter målefeil i datamaterialet forskeren legger til grunn for sin analyse (Befring, 2007, s. 116). Med andre ord forsøker vi å se om det finnes noe i datamaterialet som kanskje tyder på at det kan ha vært metodiske svakheter under datainnsamlingen som gjør at variasjoner i datagrunnlaget finnes. Variasjoner som ikke skyldes fenomenet man måler, eller ser etter, men andre sider en ikke har tatt høyde for. Dette kan avdekkes gjennom å gjennomføre reliabilitetstester som for eksempel gjennom test-retest metoden, der en gjentar testen med et lite utvalg for å sjekke om den gir samme data som ved den første gjennomføringen (Befring, 2007, s. 116; Grønmo, 2016, s. 244). En annen reliabilitetstest er å bruke intersubjektivitetsmetoden, der en som forsker kan ta for seg en del av analysegrunnlaget som en anser som representabelt for hele studiet. Dette analysegrunnlaget kan da bli presentert for en annen koder, eller observatør som kan gi sine uavhengige analyser eller tolking av observasjoner tilbake til forskeren (Grønmo, 2016, s. 246). Samsvarer analysene eller observasjonene fra de uavhengige

analysene med forskerens egen analyse, kan man si at datamaterialet har høyere reliabilitet.

2.1.3 Validitet

Validitetsbegrepet har en teoretisk og en operasjonell definisjon ved seg. Den teoretiske definisjonen sier noe om hva det er forskeren har til hensikt å undersøke, mens den operasjonelle definisjonen sier noe om hva forskeren faktisk har undersøkt. Er det et stort samsvar mellom disse to, tyder dette på at validiteten er høy i undersøkelsen (Befring, 2007, s. 114; Grønmo, 2016, s. 252). Et eksempel på hvordan validitet er viktig kan vi finne i Ungdata undersøkelsen (NOVA, 2016) der undersøkelsen har en teoretisk definisjon av validitet der de skal måle hvordan den psykiske helsen er hos ungdom. Når de skulle operasjonalisere dette kunne de gjort dette på flere måter: De kunne i sin surveyundersøkelse bedt ungdom angi sin egenrapporterte psykiske tilstand på en skala fra dårlig til god, spørre om de har en klinisk diagnose innen psykiatri eller benyttet seg av andre variabler. I Ungdata har de valgt sistnevnte, der de gjennom flere spørsmål har spurt informantene om søvnproblemer, anspenhet, depressivitet med flere, som til sammen sier noe om den mentale helsen til informanteten uten å direkte spørre om den psykiske helsen (NOVA, 2016, s. 75). For å kunne gjøre dette må de ha et teoretisk bakteppe som sier noe om at disse variablene faktisk sier noe om det de startet å skulle undersøke, nemlig den psykiske helsen til ungdom. Hadde det vært slik at det hadde vært stor faglig uenighet rundt dette ville dette ført til at studien på dette området ville hatt lav definisjonsmessig validitet (Grønmo, 2016, s. 252).

Andre sider av validitetsbegrepet omhandler også om kompetansevaliditet hos forskeren, hvilken erfaring forskeren har og kompetanse på sitt felt, samt kommunikativ validitet, som sier noe om i hvor stor grad forskeren drøfter og samhandler med andre for å eventuelt avdekke svakheter i sett eget datagrunnlag (Grønmo, 2016, s. 254-256).

2.1.4 Intersubjektivitet

Intersubjektiv etterprøvbarehet er hentet fra naturvitenskapen, der enhver ny viten, sannhet eller teori skal være etterprøvbare og kunne gjenskape de samme resultatene. Innen samfunnsvitenskapen så vi dette under punktet om reliabilitet, der en kunne ta ut

en del av analyse materialet og sette vekk til en annen forsker for å sammenligne resultatene. I motsetning til naturvitenskapen kan det være vanskelig, spesielt innen kvalitativ forskning, å kunne gjenskape nøyaktig de samme resultatene siden denne type forskning vil ofte være mindre strukturerte og gjennom at undersøkelsesopplegget og analysen også foregår under selveste datainnsamlingen (Grønmo, 2016, s. 248). Som Grimen (2004, s. 194) trekker frem, så har samfunnsvitenskapen en stor utfordring når det kommer til intersubjektiv etterprøvbarehet. Både fordi at forskeren selv ofte er samfunnsvitenskapens viktigste verktøy, samtidig som at samfunnsvitenskapen ofte skal se på endringer i samfunnet som skjer så fort at det vil være vanskelig å kunne reprodusere forskningsresultatene.

2.2 Sentrale krav til forskningsetikk

Hva skal sette begrensinger på vår søken etter sannhet? Er ikke ny sannhet bare et positivt tilskudd til samfunnet vi lever i? Der kunnskapen er en kapital som verdsettes høyt? Gjennom tidene har det vært utført eksperimenter som vi helt klart ser trår over en grense når det kommer til etikk. Gjennom 2. verdenskrig ble det i konsentrasjonsleirer utført groteske forsøk i vitenskapens navn, blant annet på hvordan mennesker reagerer på nedkjøling (Berger 1990). Det kan være lett å se at eksperimentene som ble utført var forkastelige, men hva med å anvende resultatene av slik forskning i ettertid? Er dette etisk forsvarlig? Skal man for eksempel ikke kunne benytte seg av data som er tilgjengelig bare fordi at de ble fremskaffet på en umenneskelig måte? Berger (1990) argumenterer på sin side at det egentlig ikke burde ha kommet til et slikt etisk spørsmål siden de fleste slike eksperimenter ikke tåler vitenskapens krav til validitet og reliabilitet, slik som tidligere nevnt i oppgaven, og ei heller kravet til etterprøvbarehet siden eksperimentene ikke ville være etisk forsvarlig etter dagens krav.

2.2.1 Forskningsetiske retningslinjer

I 1990 ble det i Norge nedsatt tre forskningsetiske komiteer som skulle jobbe med forskningsetikk innenfor sitt fagfelt (NESH, 2016). For samfunnsvitenskapen er det den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) som er gjeldende og komiteen utarbeider og reviderer retningslinjer som blant annet tar for seg normer for vitenskapelig praksis, normer for vitenskapsfeltet innad, forskerens møte og

forpliktelse ovenfor de som deltar og forskerens relasjon til resten av samfunnet (NESH, 2016, s. 6). Retningslinjene de har utgitt skiller mellom juss og etikk, samt trekker inn andre juridiske aspekter rundt forskning der det er behov for dette. Eksempler på dette kan være innhenting av medisin- og helseopplysninger som skal godkjennes av Regional komite for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) sett opp mot helseforskningsloven, eller innhenting og oppbevaring av personopplysninger kommer inn under personopplysningsloven og som dermed må godkjennes av Personvernombudet for forskning (NESH, 2016, s. 7).

2.3 Metoder innen samfunnsvitenskapelig forskning

Her vil jeg trekke frem sentrale metoder innen samfunnsvitenskapelig forskning, og fortløpende trekke frem styrker og svakheter ved de forskjellige metodene.

Datagrunnlaget vitenskapelig analyse og resultatene legger til grunn kan som regel deles inn i to hovedkategorier, kvalitative og kvantitative data. Det har gjennom lengre tid vært en debatt rundt disse to forskjellige datagrunnlagene. Dette kan spores tilbake til naturvitenskapens ideale der det kvantitative datagrunnlaget stod sterkest og et ønske om sann objektivitet (Grimen, 2004, s. 238). Selv om disse to datagrunnlagene kan virke som to motstykker, bør de derimot ansees som to ytterpunkter på en glidende skala der vi har data som er mer eller mindre kvalitative og data som er mer eller mindre kvantitative (Grønmo, 2016, s. 137).

2.3.1 Kvantitative metoder

Kvantitative metoder har som styrke at de har såpass mange måleenheter eller analyseenheter tilgjengelig at de kan kvantifisere og videre generalisere ut fra datagrunnlaget, noe som igjen betyr at de har et ekstensivt opplegg (Grimen, 2004, s. 238; Grønmo, 2016, s. 126). Med ekstensive opplegg menes at forskeren gjennom datainnsamlingen sin forholder seg til mange måleenheter, men med få variabler. Dette finner vi for eksempel i UngData (NOVA, 2016) som er en survey (spørreundersøkelser) der forskeren henter inn data om kjønn og psykisk helse. Det hentes da inn data fra mange måleenheter (mennesker som faller inn under utvalgskriteriene), men henter kun inn svar på få variabler. Variablene vil da for eksempel være operasjonaliseringer av de

teoretiske begrepene «psykisk helse», som tidligere nevnt i oppgaven. Videre legger ofte kvantitative metoder til grunn strengere regler for forskningsoppsett, statistikk og presentasjon av data enn sin motsats, kvalitative metoder (Befring, 2007, s. 29).

2.3.2 Kvalitative metoder

Som tidligere nevnt, så kan kvantitative metoder ansees å være på den ene enden av en skala der vi graderer datagrunnlaget mellom to ytterpunkter. Motpolen til kvantitative metoder og datagrunnlag finner vi kvalitative metoder. På denne delen av skalaen finner vi blant annet deltakende observasjoner, uformelle intervjuer og kvalitative innholdsanalyser (Grimen, 2004, s. 241; Grønmo, 2016, s. 138). Det som kjennetegner denne typen metode for datainnsamling er at forskeren innhenter flere variabler fra færre måle- eller analyseenheter, samt at variablene man skal innhente data om variabler som kanskje ikke er gitt på forhånd, men forskeren vil avdekke de underveis i datainnsamlingen eller analysearbeidet (Grimen, 2004, s. 239; Grønmo, 2016, s. 127). Det er ved dette punktet forskerens rolle kommer tydelig frem som et viktig verktøy i forskningen, og som kan misforstås som at resultatene ikke er gyldige siden forskeren selv analyserer underveis basert på sin eksisterende kunnskap.

2.3.3 Styrker, svakheter og metodetriangulering

Som tidligere nevnt kan vi se at det er noen grunnleggende forskjeller mellom disse to ytterpunktene, men at de har noen styrker og svakheter som kan utfylle hverandre. På den ene siden vil en kvalitativ tilnærming gi en dybdeforståelse der forskeren kan gå i dybden i materialet. Den vil da kunne avdekke underliggende temaer eller variabler som kan komme frem gjennom analysearbeidet. Det vil da kunne sies å legge mer til rette å finne svar på problemstillingen forskeren ikke startet med gjennom en slik tilnærming.

På den andre siden vil det være vanskelig å generalisere ut fra et lite utvalg av måleenheter med en kvalitativ tilnærming. Gjennom en kvantitativ tilnærming vil forskeren lettere kunne generalisere og si noe om problemstillingen i en generell befolkning, og det vil ofte øke presisjonen i undersøkelsesens tolkning eller analyse, i motsetning til en økt relevans når vi ser på en kvalitativ metode (Grønmo, 2016, s. 146).

En videre presisjon man finner gjennom kvalitativ forskning er en mer presis hypotesetesting (Grimen, 2004, s. 255). Dette siden det innen denne type forskning er en mer presis hypotese som har ligget til grunn for undersøkelsen. En annen styrke og svakhet ved disse to tilnærmingene er at den kvalitative tilnærmingen vil i større grad virker kartleggende rundt en problemstilling, mens den kvalitative tilnærmingen vil kunne utvikle nye teorier som eventuelt en senere kan hypoteseteste gjennom en kvantitativ studie (Befring, 2007, s. 30). Dette fører oss videre til begrepet metodetriangulering.

Når vi snakker om metodetriangulering så mener vi at vi kombinerer forskjellige metoder for å belyse en gitt problemstilling, gjennom å utnytte de fordelene til de forskjellige tilnærmingene som gitt over (Grønmo, 2016, s. 67). Der den ene metoden har en svakhet, kan man utnytte styrkene i en annen metode. For eksempel kan man benytte seg av et kvalitativt pilotstudie som grunnlag for å avdekke dybden og variabler som ikke var gitt, for senere å gjøre en surveyundersøkelse med de nye variablene man har avdekket (Befring, 2007, s. 30). En kan også ta for seg resultatene av en surveyundersøkelse, som viser omfanget og bredden av en gitt problemstilling, for så å gjøre en kvalitativ studie for å gå i dybden.

3 Forskningens betydning i samfunnet

«Økt mistillit til forskere og voksende tro på konspirasjonsteorier blant nordmenn, viser nye tall. – Alarmene bør gå, sier direktøren i Forskningsrådet.» (Klette & Elnan, 2017). Dette er ingressen i Aftenpostens artikkel med tittelen «Ny undersøkelse: Nesten halvparten av nordmenn stoler ikke på forskning» som kom på trykk 17.09.17. Artikkelen viser til tall fra en undersøkelse som er gjennomført av Norsk Gallup på oppdrag fra Forskningsrådet som ikke enda har blitt publisert. Denne undersøkelsen gjennomføres annethvert år for å kartlegge befolkningens tillit til forskning, og resultatene for årets gjennomføring er alarmerende sier John-Arne Røttingen, som er direktør i Forskningsrådet.

Videre i denne oppgaven vil jeg trekke frem noen av funnene fra denne undersøkelsen og drøfte dette opp mot de sentrale vitenskapelige metodene og som jeg tidligere har redegjort for sammen med de forskningsetiske kravene som skal ligge til grunn for all forskning i Norge.

3.1 Forskningsresultater er ikke objektive

«Hele to av fem mener forskningsresultater i stor grad er preget av forskernes egne holdninger og synspunkter.» (Klette & Elnan, 2017).

Denne delen av undersøkelsen kan vi få en viss forståelse for når vi ser tilbake på de forskjellige forskningsmetodene som ble beskrevet tidligere i oppgaven. Innenfor de kvalitative forskningsmetodene ser vi jo at forskeren underveis i datainnsamlingen er på utkikk etter nye variabler å innhente informasjon om, og da samtidig har en påvirkning på hva som blir undersøkt. En forventning til et resultat som er helt objektivt er et syn som er hentet fra positivismen, men som samfunnsvitenskapen har en annen tilnærming til gjennom fortolkning. «Forskeren som forskningens viktigste instrument» er et tittelen på at avsnitt der Grimen (2004, s. 194) ser på utfordringene med en forventning om et ren objektiv tilnærming innen samfunnsforskningen. Det er forskerens evne til å stille de riktige spørsmålene og sortere ut relevant info som er en særdeles viktig egenskap.

På den andre siden så vi også på hvordan kvantitativ forskning har også sine utfordringer når det kommer til å ikke skulle være preget av forskerens egne meninger. Som tidligere nevnt så gir kvantitative metoder en veldig presis hypotesetesting, men utfordringen med dette er at forskeren kun får svar på de hypotesene som stilles. Med andre ord; man får kun svar på det man har spurt etter, og igjen så avhenger dette av forkunnskapene til forskeren.

En løsning på dette kan kanskje være økt kunnskap i samfunnet om at vitenskapen, og kanskje spesielt samfunnsvitenskapen alltid er avhengig av tolking og aldri kan være hundre prosent objektiv.

3.2 Kjøpt og betalt forskning av industri og myndigheter

I artikkelen kan vi lese følgende resultat fra undersøkelsen: «46 prosent er enige i at forskningsresultater ofte er kjøpt av industri eller myndigheter og dermed ikke er til å stole på» (Klette & Elnan, 2017). Dette sitatet bør kanskje deles i to. På den ene siden handler det om hvem som betaler for forskningen, og på den andre siden om man kan stole på resultater fra det vi kaller oppdragsforskning.

I bunn og grunn må være noen som betaler for forskning for det koster å skape ny kunnskap. Men til tross for dette er jo forskning og selv formidlingen av denne en stor industri. For eksempel var det i 2010 anslått til ha blitt brukt 1 500 milliarder kroner bare på biomedisinsk forskning, og i 2005 hadde verdens største utgiver av vitenskapelig forskning, Elsevier, et overskudd på 12 milliarder kroner og en omsetning på 55 milliarder kroner (Bramness, 2015, s. 85). Så det er absolutt store beløper i sirkulasjon innen forskningen. I de forskningsetiske retningslinjer i Norge der vi kan lese at forskning skal være fri og at det aldri skal legges noen føringer på hvilke resultater forskningen skal få eller at det forskningsresultatene blir holdt tilbake eller selektivt utvalgt i rapportering av tredjepart (NESH, 2016, s. 10). Dette vil si at det selv innen oppdragsforskning skal være slik at oppdragsgiver kan påvirke hvilke resultater som kommer ut av oppdraget. Det kan vi lese videre i retningslinjene i kapittelet som omhandler oppdragsforskning der igjen forskerens ærlige og åpne formidling av resultater, og forskningsinstitusjonens uavhengighet står i sentrum (NESH, 2016, s. 29-32).

Til tross for dette antyder jo undersøkelsen at det likevel er liten tiltro til at forskningen er fri og ærlig. Det kan hende at det er en større skepsis til forskning så fort man ser på de store beløpene som er involvert i forskningsindustrien og en redsel for at det er «Big Pharma» som styrer forskningen. Dette kan jo muligens forebygges ved at det blir større åpenhet rundt hvordan forskning foregår i Norge, samt de vitenskapsetiske retningslinjene som skal ligge til grunn for forskningen i Norge.

3.3 Manglende forskningsformidling

«Bare en av fem sier de er godt informert om utvikling innen forskning.» hevder undersøkelsen (Klette & Elnan, 2017). Årsakene til dette kan være mange, men et par punkter blir trukket frem i artikkelen. Samset, som er leder i Senteret for Klimaforskning sier at forskning blir formidlet på et språk som ikke er tilgjengelig for folk flest. Dette trekker også Bramness (2015) frem når han i sin bok «Hva jeg snakker om når jeg snakker om forskning». Forskningsresultater må ofte ha såpass mange forbehold og forutsetninger når den skal formidles presist, at journalister som regel synes det blir for kjedelig og det selger ikke til lesere (Bramness, 2015, s. 132). Som den første delen av denne oppgaven kan være et eksempel på, så er det vitenskapelige og det akademiske språket avhengig av å være presist, noe som kan treffe ovenfor fagfeller som skal fagfelleverdere artikler før publisering, men kan skape barrierer for de uten fagkompetanse som ønsker å delta i samfunnsdebatten på et vitenskapelig grunnlag. I de forskningsetiske retningslinjene kan vi lese at forskere har et ansvar for å delta i samfunnsdebatten med sin fagkunnskap inn i den offentlige meningsdannelsen, også på kontroversielle temaer der forskningsresultater kan feiltolkes (NESH, 2016, s. 32). Da vil dette også kreve et forståelig språk for «folk flest».

Professor Frank Aarebrot gikk bort 9. september i år. En forsker som gjennom sin levetid ble kjent for sin formidlingsevne, som han har vunnet flere priser for. Blant annet Forskningsrådets formidlingspris i 2014 «... for uredde, tydelege og klare kommunikasjoner, stort engasjement og imponerende gjennomslagskraft. Aarebrot har klart å skape engasjement og merksemd, ikke berre om sitt eige fagfelt, men om samfunnsproblemer generelt.» (Forskningsrådet, 2016). I artikkelen «Null poeng til Aarebrot?» kan vi lese at

til tross for sin fremdragende formidlingsevne har Aarebrot gjennom det siste tiåret nesten ikke produsert publiseringspoeng for sitt arbeid, siden han ikke fokuserte på publisering i internasjonale og store fagjournaler, men heller deltok på tv debatter og holdt offentlige foredrag på et åpent og forståelig språk (Sjøberg, 2017). Så samfunnet trenger informasjon om vitenskapen for å stole på den, men hvorfor finnes det ingen formell belønning for forskere som har denne formidlingsevnen? I «Sammen om kunnskap II»-utredningen gjort av Universitet og Høgskolerådet så utvalget på hvordan man kunne belønne forskere for formidling. I utredningens resultat av arbeidet er formidlingen til industri vektlagt i mye større grad enn formidlingen til offentlig media (Boye, 2006, s. 89-90). Dette kan vise at inntjening gjennom oppdragsforskning blir vektlagt tyngre enn formidling til samfunnet.

3.4 Forskningens motmæle til «alternative fakta»?

Rapporten som er bestilt av Forskningsrådet sier også «Like få [en av fem] mener de vil klare å oppdage det dersom en nyhet refererer til falsk eller usann forskning.» (Klette & Elnan, 2017). I en tid der «alternative fakta» har blitt et ord som blir brukt i samfunnsdebatten og der politiske partier i verden utfordrer faktabasert kunnskap i samfunnet, er kanskje det enda viktigere at samfunnet har kunnskap om hva vitenskapelig metode innebærer og hva som ligger til grunn for forskningsresultater. Og kanskje enda viktigere; kunnskap om kildekritikk. Dekan Marit Reitan skriver i sin artikkel «Samfunnsviters rolle i en tid med Brexit, Trump og alternative fakta» (Reitan, 2017), at det er nå enda viktigere enn noen sinne at samfunnsvitere kommer på banen i den offentlige debatten og tar til motmæle når politikere kommer med «alternative fakta» som helt klart ikke er basert på vitenskapelige funn. Hun trekker også frem spørsmålet om hvilken betydning sosiale medier har for hvilke meninger som vinner oppslutning i debatter.

Det er helt klart at forskningen kan ha sine utfordringer når forskning av høy kvalitet blir publisert i lukkede kanaler, samtidig som «alternative fakta» blir spredd på sosiale medier, helt åpent og gratis, med lette «likes» og delinger. Så kan såkalt «open access» publisering være en løsning? Siden mange av de som bestiller forskningen gjør det med skattekontene som samfunnet har betalt inn, burde ikke også resultatene av forskningen

være åpen for allmennheten argumenterer Bramness (2015, s. 93). Han ser på fordeler og ulemper med en økende grad av åpen tilgang til forskningsresultater. Baksiden med denne trenden er at det daglig opprettes nye tidsskrifter forskere, for en billig penge, kan få publisert sine artikler i. Motsvaret til dette er at den har blitt innskrenkninger i hvilke tidsskrifter forskere får publiseringspoeng for, og et mindretall av disse er «open access» (Bramness, 2015, s. 95). Så det som skulle være et åpent og tilgjengelig fora for vitenskapelig publisering har også blitt en kommersiell aktør der inntjeningen økes gjennom å redusere de redaksjonelle kostnadene for å kvalitetssikre publikasjonene, bland annen når det kommer til de vitenskapsteoretiske kravene som reliabilitet og validitet som nevnt tidligere i oppgaven.

4 Oppsummering

I denne oppgaven har jeg gjort rede for sentrale vitenskapsteoretiske og forskningsetiske krav, samt grunnleggende samfunnsvitenskapelige metoder og deres styrker og svakheter. Jeg har også beskrevet hvordan disse metodene har forskjeller som kan utfylle hverandre gjennom metodetriangulering.

Gjennom del to i oppgaven har jeg drøftet forskningens betydning i samfunnet gjennom å ta utgangspunkt i en økt skepsis til vitenskapen i befolkningen og noen av grunnene til dette. Her har jeg trukket frem flere argumenter for at vitenskapelig metoder, etiske retningslinjer, samt en åpen og forståelig formidling av forskning er særdeles viktig for å kunne motarbeide denne utviklingen. En utvikling som kan synes i form av en økt polarisering i politiske debatter, fremspring av begreper som «alternative fakta» og politiske standpunkt kamouflert som forskning på sosiale medier. Gjennom arbeidet med oppgaven har det kommet frem for meg hvor viktig de forskningsetiske retningslinjene er for at forskningen skal beholde sin betydning i samfunnsdebatten. Disse må aktivt tas frem og brukes når vi skal beskrive hvilken samfunnsmessig betydning forskningen skal ha i fremtiden.

5 Litteraturliste

- Befring, E. (2007). *Forskningsmetode med etikk og statistikk* (2. utg. utg.). Oslo: Samlaget.
- Berger, R. L. (1990). Nazi Science — The Dachau Hypothermia Experiments. *New England Journal of Medicine*, 322(20), 1435-1440. doi: 10.1056/nejm199005173222006
- Boye, E. (2006). Er det tabloid forskning vi vil ha? I A. Johansen & E. B. Hagen (Red.), *Hva skal vi med vitenskap? : 13 innlegg fra striden om tellekantene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bramness, J. G. (2015). *Hva jeg snakker om når jeg snakker om forskning*. Oslo: Universitetsforl.
- Forskningsrådet. (2016). *Vinnarar av Forskningsrådets prisar*. Hentet 21.09, 2017, fra <https://www.forskningsradet.no/no/Prisvinnarar/1138785824319>
- Grimen, H. (2004). *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter* (3. utg. utg.). Oslo: Universitetsforl.
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Klette, E. T., & Elnan, T. S. (2017, 17.09). Ny undersøkelse: Nesten halvparten av nordmenn stoler ikke på forskning, *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/kultur/i/zaJaq/Ny-undersokelse-Nesten-halvparten-av-nordmenn-stoler-ikke-pa-forskning>
- NESH. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteene Hentet fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf.
- NOVA. (2016). Ungdata. Nasjonale resultater 2016 *NOVA Rapport 8/16* Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjonar/Rapporter/2016/Ungdata-2016.-Nasjonale-resultater>
- Reitan, M. (2017, 02.03). Samfunnsviteres rolle i en tid med Brexit, Trump og alternative fakta, *Universitetsavisa*. Hentet fra <http://www.universitetsavisa.no/ytring/2017/02/03/Samfunnsviteres-rolle-i-en-tid-med-Brexit-Trump-og-alternative-fakta-63538.ece>
- Sjøberg, S. (2017, 19.09). Null poeng til Aarebrot?, *Khrono*. Hentet fra <https://khrono.no/debatt/null-poeng-til-frank-aarebrot>